

УДК 616.21(07.07)

Ю.В. МІТІН, В.М. ВАСИЛЬЄВ, Ю.В. ДЄЄВА

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКЛАДАННЯ ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГІЇ В МЕДВУЗАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ

*Каф. оториноларингології (зав. – Заслуж. діяч науки і техніки України,
проф. Ю.В.Мітін) Нац. мед. ун-ту ім. О.О.Богомольця*

11 травня 2008 р. в м. Черкаси відбулася чергова нарада завідувачів ЛОР-кафедр та ЛОР-курсів медвузів України, на якій обговорювались питання навчально-методичної підготовки кафедр до роботи в умовах кредитно-модульної сис-

теми. З програмною доповіддю «Проблеми та перспективи викладання оториноларингології в медвузах України в умовах кредитно-модульної системи» виступив завідуючий опорною кафедрою проф. Ю.В. Мітін.



Доповідач підкреслив, що з наступного 2008-2009 навчального року викладання оториноларингології в переважній більшос-

ті медвузів України буде відбуватись за кредитно-модульною системою в світлі положень Болонської декларації. Тому опор-

ною кафедрою проведені відповідні організаційно-методичні заходи для своєчасного забезпечення педагогічного процесу необхідними матеріалами та документами. Насамперед це стосується підготовки нової типової навчальної програми. Вона була своєчасно написана і затверджена Центральним методичним кабінетом МОЗ України в лютому 2008 р. Нині всі ЛОР-кафедри отримали її для наступного ознайомлення та застосування в конкретних умовах кожного вузу з підготовкою конкретних робочих програм.

Чим викликаний перехід до викладання за новою системою? Це не наші експерименти – це веління часу. Нині в педагогічній освіті взагалі і в медичній, зокрема, виникло дуже багато складних проблем. Сьогодні ні для кого вже не секрет, що українська вища освіта поступається перед рівнем освіти розвинутих країн світу, зокрема перед американською та європейською. Потрібно чесно зізнатись, що ефективність професійної підготовки українських студентів в будь-яких галузевих напрямках значно нижча. На жаль, українська вища освіта поступово стає конкурентно неспроможною в порівнянні з європейською, а в деяких випадках взагалі не визнається європейським суспільством. Тобто сміливо можна казати про соціально-економічну кризу школи на Україні, а особливо медичної, враховуючи присутній консерватизм та традиційність в освітянських підходах до виховання лікарів.

Зниження якості освіти вимагає обміркованих і обґрунтованих кроків щодо реформування навчальних програм та зміни підходу до виховання студентів. Саме тому Україна розпочала заходи по інтеграції до програми реформування освіти в Європі, яка носить назву «Болонський процес».

Згідно з положеннями Болонської декларації, період базової медичної освіти для фахівців охорони здоров'я має тривати 6 років або не менше 5500 годин теоретичної і практичної підготовки. Навчальний план повинен складатися з двох ключових частин – базових теоретичних та клінічних наук, які можуть бути інтегровані між собою. Базові науки мають бути медично-орієнтованими, більш практичними та при-

стосованими до проблем клінічної підготовки, медичні навчальні плани та програми не слід перевантажувати, треба здійснити перехід від пасивного викладання до активного навчання.

Викладання клінічної дисципліни в умовах цієї системи передбачає:

- значне збільшення частки клінічного навчання біля ліжка хворого як за рахунок збільшення часу спілкування між викладачами та студентами, так і шляхом розширення контактів між студентами та пацієнтами;

- розширення методів навчання студентів за рахунок його комп'ютеризації, застосування відеотелевізійної та мультимедійної техніки;

- стимулювання участі студентів в навчальному процесі та оцінці отриманих знань;

- розробку нових методів контролювання знань студентів;

- створення можливостей для самостійної роботи студентів поза госпітальними та палатними умовами, а також відповідних програм, методичних розробок методів стимулювання цієї роботи та перевірки її ефективності;

- приділення уваги навчанням методам пошуку, формулювання та розв'язання конкретних фундаментальних і клінічних проблем, базуючись на мультидисциплінарному підході.

З огляду на всі ці засади, опорною кафедрою за участю співробітників ЛОР-кафедри Одеського медичного університету була створена «Програма з оториноларингології для вищих медичних закладів освіти України III-IV рівнів акредитації» для спеціальностей “Лікувальна справа”, “Педіатрія”, “Медико-профілактична справа”. Згідно з новим навчальним планом, вивчення оториноларингології здійснюється протягом VII-VIII семестрів на 4-му році навчання. Враховуючи те, що кінцеві цілі дисципліни однакові для всіх спеціальностей, складено єдину програму з оториноларингології для зазначених спеціальностей.

Програма складена у відповідності з наступними нормативними документами:

- освітньо-кваліфікаційні характеристики (ОКХ) і освітньо-професійні програ-

мами (ОПП) підготовки фахівців, затверджені наказом МОН України від 16.04.03 за №239 “Про затвердження складових галузевих стандартів вищої освіти з напрямку підготовки 1101 “Медицина”;

- експериментальні навчальні плани, розроблені на принципах Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS) і затверджені наказом МОЗ України від 31.01.2005 за №52 “Про затвердження та введення нового навчального плану підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня “Спеціаліст” кваліфікації “Лікар” у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації України за спеціальностями “Лікувальна справа”, “Педіатрія”, “Медико-профілактична справа”;

- рекомендації щодо розроблення програм навчальних дисциплін, затверджені наказом МОЗ України від 24.03.2004 за №152 “Про затвердження рекомендацій щодо розроблення програм навчальних дисциплін”, зі змінами та доповненнями, внесеними наказом МОЗ України від 12.10.2004 за №492 “Про внесення змін та доповнень до рекомендацій щодо розроблення програм навчальних дисциплін”;

- наказ МОЗ України від 31.01.03 за №148 “Про заходи щодо реалізації положень Болонської декларації у системі вищої медичної та фармацевтичної освіти”;

- інструкція про систему оцінювання навчальної діяльності студентів за умови кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Оториноларингологія як навчальна дисципліна базується на вивченні студентами таких фундаментальних дисциплін, як медична і біологічна фізика, анатомія людини, мікробіологія, вірусологія та імунологія, гістологія, фізіологія. З огляду на практичну орієнтованість навчання, нова про-

грама передбачає опанування студентами навичок визначення попереднього діагнозу найбільш розповсюджених ЛОР-хвороб, інтерпретацію результатів методів дослідження, надання екстреної медичної допомоги хворим з ЛОР-патологією.

З нашої точки зору, введення кредитно-модульної системи не буде мати негативного впливу на об’єм викладання дисципліни. По-перше, ми не будемо мати ніяких втрат в педагогічних годинах, бо скорочення кількості лекцій компенсується збільшенням кількості годин, відведених для практичних занять. По-друге, частково зміниться принцип оцінки знань студентів і відбудеться поступовий перехід від 5-бальної системи до щоденної рейтингової оцінки успішності. Це буде вимагати, з одного боку, систематичної роботи студентів, а з іншого – більш інтенсивного проведення викладачами практичних занять.

Програма з оториноларингології складатиметься з модулю, до якого входять змістові модулі. Обсяг навчального навантаження студентів визначений у кредитах ECTS – залікових кредитах, які зараховуються студентам при успішному засвоєнні ними відповідного модулю (залікового кредиту).

Дисципліна структурована на 1 модуль – оториноларингологія, який розподілений на 4 змістових модулі:

1. Клінічна анатомія, фізіологія, методи дослідження ЛОР-органів.
2. Захворювання вуха.
3. Захворювання верхніх дихальних шляхів.
4. Невідкладна допомога при захворюваннях ЛОР-органів.

Види навчальних занять, згідно з навчальним планом, наступні:

- а) лекції; б) практичні заняття; в) самостійна робота студентів; г) консультації.

Погодинний навчальний план

Всього годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
90	10 годин	40 годин	40 годин

Таким чином, лекційний курс скорочено з 18 годин, які були, до 10 годин,

але години практичних занять збільшено з 34 до 40 годин. Загалом кількість годин

відведених на дисципліну, не зменшилась, а збільшилась за рахунок того, що ці години помножуються на число академічних груп (6 годин - х - число груп), а не на лекційний потік. Це дозволить зберегти погодинне кафедральне наванта-

ження. В цілому аудиторне навантаження складе 55,6 %, а самостійна робота студентів – 44,4 %.

Теми лекційного курсу розкривають проблемні питання відповідних розділів оториноларингології.

Тематичний план лекцій

№ з.п.	ТЕМА	Кількість годин
1.	Методи дослідження слухового і вестибулярного аналізатора.	2
2.	Гострі та хронічні середні отити. Мастоїдит.	2
3.	Хронічні риніти. Гострий та хронічний синусит. Риногенні ускладнення.	2
4.	Класифікація тонзилітів. Гострі та хронічні тонзиліти.	2
5.	Захворювання гортані.	2
Разом		10

Практичні заняття за методикою їх організації є клінічними, бо передбачають освоєння методів ендоскопічного дослідження ЛОР-органів, дослідження порушених функцій ЛОР-органів у хворої людини, визначення діагнозу на підставі узагальнення отриманих даних, призначення адекватного курсу лікування з приводу відповідного захворювання, вирішення тестів „Крок-2”, ситуаційних задач.

Тривалість практичного заняття з оториноларингології становить 3 години. Клінічні практичні заняття складаються з наступних етапів. Підготовчий етап заняття передбачає перевірку присутності студентів та визначення теми і структури заняття. Основний етап включає визначення висхідного рівня знань студентів та розгляду основних питань теми заняття. Ця частина заняття займає близько 20% від тривалості практичного заняття. Після цього студенти під керівництвом викладача у малих групах (по 2-3 особи) проводять курацію 3-4 тематичних хворих, опановуючи необхідні практичні навички. В кінці заняття викладач з'ясовує засвоєння студентами матеріалу практичного заняття, проводить корекцію рівня знань і навичок. Протягом 10-го практичного заняття студенти самостійно проводять курацію

пацієнта і потім пишуть історію хвороби, яку захищають на 12-му практичному занятті. При проведенні занять відбуватиметься ротація циклів клінічних дисциплін у відповідності з навчальним планом.

Кафедри оториноларингології мають право вносити зміни до навчальної програми (до 15%) залежно від організаційних і технічних можливостей, напрямків наукових досліджень.

Представляємо орієнтовний тематичний план практичних занять.

Поточна навчальна діяльність студентів контролюється на практичних заняттях відповідно до конкретних цілей. Застосовуються такі засоби контролю рівня підготовки студентів: комп'ютерні тести, розв'язування ситуаційних задач, курація тематичних хворих, трактування даних лабораторних і спеціальних досліджень, що характеризують функціональний стан верхніх дихальних шляхів та вуха, контролювання практичних навичок, інші.

Підсумковий контроль засвоєння модулю здійснюється по його завершенні.

Оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою як середня арифметична оцінка засвоєння модулю та має визначення за системою ECTS і традиційною шкалою, прийнятою в Україні.

Тематичний план практичних занять

№ з.п.	ТЕМА	Кількість годин
1.	Ендоскопічні методи дослідження ЛОР-органів. Клінічна анатомія, фізіологія та методи дослідження зовнішнього та середнього вуха.	3
2.	Клінічна анатомія, фізіологія внутрішнього вуха, методи дослідження слухового та вестибулярного аналізаторів.	3
3.	Клінічна анатомія, фізіологія та методи дослідження носа, глотки, гортані, трахеї, бронхів, стравоходу та навколоносових пазух.	3
4.	Захворювання зовнішнього та середнього вуха. Гострий гнійний середній отит. Мастоїдит. Антромастоїдотомія.	3
5.	Хронічний гнійний середній отит, лабіринтит. Сануючі та слуховідновлюючі операції на вусі. Отогенні внутрішньочерепні ускладнення.	3
6.	Негнійні захворювання вуха.	3
7.	Гострі та хронічні захворювання носа.	3
8.	Гострі і хронічні захворювання навколоносових пазух. Риногенні орбітальні та внутрішньочерепні ускладнення.	3
9.	Гострі захворювання глотки	3
10.	Хронічні захворювання глотки. Курація хворих.	3
11.	Гострі та хронічні захворювання гортані.	3
12.	Пухлини та інфекційні гранульоми ЛОР-органів. Захист історії хвороби.	3
13.	Травми носа, носові кровотечі. Сторонні тіла ЛОР- органів, бронхів та стравоходу. Опіки стравоходу.	2
14.	Підсумковий контроль модулю оториноларингологія.	2
	Разом	40

Для студентів, які хочуть поліпшити успішність, по завершенні вивчення дисципліни навчальним планом передбачено складання підсумкового контролю, який проводиться у вигляді диференційного заліку.

Розподіл балів, присвоюваних студентам, здійснюється таким чином. Загальна кількість балів, які може отримати студент, становить 200. Вони розподіляються на бали, що отримує студент за поточну успішність та за підсумковий контроль. Максимальна кількість балів за поточну навчальну діяльність студента складає 120 балів, які розподіляються на 13 практичних занять. Відповідно, за одне заняття студент може отримати 9 балів. Три додаткових бали він може отримати за самостійну роботу у вигляді виступу, реферату та ін. На підсумковий модульний контроль відводиться 80 балів. Отримані студентами під час практичних занять оцінки за традиційною системою конвертуються у систему балів таким чином: “5” – 9 балів, “4” – 7 балів, “3” – 5, “2” – 0 балів.

Студент допускається до підсумкового модульного контролю за умови виконання вимог навчальної програми та в разі, якщо за поточну навчальну діяльність він набрав не менше 65 балів.

Підсумковий модульний контроль зараховується студенту, коли він набрав не менше 50 балів з 80.

При підготовці наради ми надіслали на кафедри анкети відповідного змісту. Всі кафедри майже вчасно відгукнулись на наші прохання і повідомили про стан підготовки кафедр для проведення педагогічного процесу за кредитно-модульною системою. Слід зазначити, що згідно з наявними у вузах України навчальними планами, ряд кафедр перейдуть на цю систему викладання дисципліни лише з 2010 року. Про це нас повідомили керівники ЛОР-кафедр Донецька, Дніпропетровська, Полтави. В цілому готовність кафедр до цього переходу значно відрізняється. Ряд кафедр працюють на упередження, тобто, ще не маючи типової програми з дисципліни, вони почали готувати

необхідне методичне оснащення (Крим, Івано-Франківськ).

Але більшість кафедр просять уточнити загальні особливості проведення цієї роботи, методики визначення поточного контролю та кінцевої оцінки знань студентів. Проф. В.Р. Деменков вважає за доцільне провести окремий семінар для завідувачів кафедр для конкретного та детального ознайомлення з цією роботою. Слід сказати, що нині жодна з кафедр ще не працювала за цією системою і ніхто не має відповідного досвіду проведення педпроцесу в кредитно-модульній системі. Тому всі ми будемо разом і одночасно вчитися працювати по новому і ділитися враженнями.

З нашої точки зору, дуже раціонально підходять до вирішення цієї проблеми ті кафедри, які почали завчасно готувати комп'ютерні програми для викладання окремих розділів дисципліни. Нам слід негайно форсувати цю роботу згідно з рішенням попередньої наради завідувачів ЛОР-кафедрами, яка була присвячена питанням технізації та комп'ютеризації викладання дисципліни. Тому ми просимо професорів, відповідальних за окремі розділи цієї роботи (проф. С.Б. Безшапочний – патологія носа та навколоносових пазух, проф. В.В. Березнюк – патологія вуха, проф. В.В. Кішук – патологія глотки, проф. В.І. Попович – патологія гортані), активізувати цю роботу і представити свої матеріали до опорної кафедри для їх розповсюдження.

Аналізуючи анкети, які надіслали завідувачі кафедр, ми бачимо, що умови роботи кафедр за минулий навчальний рік практично не змінилися. Лише на окремих кафедрах трохи покращилось матеріальне забезпечення, але в основному воно є недостатнім для викладання дисципліни в нових умовах. Так, лише кілька кафедр (Донецьк, Дніпропетровськ, Луганськ, Львів, Київ, Чернівці) оснастили навчальні кабінети комп'ютерною технікою. Інші мають на кафедрах лише по 1-2 комп'ютери. На жаль, не всі кафедри мають мультимедійні проектори для читання лекцій. Деякі кафедри (Одеса) придбали їх за власні кошти. Для виправлення цієї ситуації ми бачимо лише один вихід – спонсорська допомога. Ми на опорній кафедрі в основному використову-

ємо цей підхід і майже щорічно поновлюємо матеріальне оснащення кафедри. Що стосується кадрів, ліжкового фонду, то практично все залишилось майже без змін.

В роботі наради прийняв участь Головний отоларинголог МОЗ України, Голова Правління наукового товариства отоларингологів України, чл.-кор. АМН України, Заслуж. діяч науки і техніки України, проф. Д.І. Заболотний, який підкреслив необхідність більш широкого впровадження наукових досягнень в педагогічний процес та участі провідних фахівців ЛОР-кафедр України у створенні стандартів лікування для надання допомоги хворим в умовах страхової медицини і підвищення ролі вищої школи у підготовці висококваліфікованих кадрів для роботи на рівні світових вимог.

При обговоренні доповіді виступили Заслуж. діяч науки і техніки України, проф. С.Б. Безшапочний, проф. С.М. Пухлик, проф. В.І. Попович, проф. К.Г. Селезньов, проф. В.В. Березнюк, проф. В.В. Кішук та ін. Народою завідувачів ЛОР-кафедр України на підставі обговорення програмної доповіді проф. Ю.В. Мітін була прийнята наступна постанова.

ПОСТАНОВА наради завідувачів ЛОР-кафедр та курсів України

1. Визнати роботу кафедр оториноларингології з удосконалення навчально-методичного забезпечення навчального процесу в нових умовах викладання задовільною.

2. Видати нову навчальну програму, затверджену МОЗ України у березні 2008 р. Відповідальні – професори Ю.В. Мітін, С.М. Пухлик, доц. Ю.В. Деєва.

3. Перевидати підручник «Оториноларингологія», виданий у 1999 р. Відповідальні – проф. Ю.В. Мітін, чл.-кор. АМНУ, проф. Д.І. Заболотний, проф. С.Б. Безшапочний, доц. Ю.В. Деєва.

4. Підготувати та видати підручник з оториноларингології для англomовного навчання студентів. Відповідальні – проф. Ю.В. Мітін, доц. Ю.В. Деєва.

5. Видати навчально-методичний посібник для проведення практичних занять в умовах кредитно-модульної системи. Від-

повідальні – проф. Ю.В. Мітін, О.М. Науменко, доц. Ю.В. Деєва.

6. Перекласти на англійську мову програму з оториноларингології. Відповідальна – канд. мед. наук О.О. Островська.

7. Перекласти «Посібник до практичних занять з оториноларингології для викладання за кредитно-модульною системою» англійською мовою. Відповідальний – канд. мед. наук О.В. Мотайло.

8. Підготувати тексти та мультимедійні презентації наступних лекцій для англomовного навчання:

«Методи дослідження слухового і вестибулярного аналізатора». Відповідальний – проф. О.І. Яшан.

«Гострі та хронічні середні отити. Маєстоїдит». Відповідальний – проф. О.І. Яшан.

«Хронічні риніти. Гострий та хронічний синусити. Риногенні ускладнення». Відповідальний – проф. С.М. Пухлік.

«Класифікація тонзилітів. Гострі та хронічні тонзиліти». Відповідальний – проф. С.М. Пухлік.

«Захворювання гортані». Відповідальний – доц. А.Г. Балабанцев.

Надійшла до редакції 23.05.08.

© Ю.В. Мітін, В.М. Васильєв, Ю.В. Деєва, 2008